

ÖZET

1960'lı yıllardan bugüne yaşanan değişimlerle birlikte günümüzde sanat; bilim, felsefe, siyaset, psikoloji, sosyoloji vb. disiplinlerden beslenen, hatta bu alanlarla iç içe giren bir yapıda olup, gerek mekân, gerek sanatçı-izleyici ilişkisi açısından farklı açılımlar sunmaktadır. 1960 sonrası sanatçılar, müze ve galeri gibi alışılmış sanat kurumlarının dışına çıkarak, sokağı ve kamusal alanları çağdaş sanatın sunulduğu mekanlar olarak tercih etmiş ve izleyicinin de katılımına olanak tanıyan sanatsal pratikler ortaya koymuştur. Gündelik hayatla iç içe geçen bu sanatsal pratikler, kimi zaman var olan toplumsal sorunlara odaklanan eleştirel bir bakış sunar, kimi zaman da izleyiciyi düşündürmeye, şaşırtmaya ya da farkındalık yaratmayı amaçlar.

Bu araştırmanın konusu, kendine ifade aracı olarak dilin temsili olan yazıyı kullanan sanatçıların kamusal alandaki çalışmalarından oluşmaktadır. Kamusal alanda geçici ve kalıcı olarak kurgulanan bu örnekler üzerinden izleyicinin sanatla buluşması, etkileşimi ve sonuçları ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Dil, Kamusal Alan, Sanat, Yazı

THE ART WITH WORDS IN PUBLIC SPACE

ABSTRACT

With changes from 1960's till today, art is fed by disciplines like science, philosophy, politics, psychology, sociology, etc, further being in a structure interwoven with these, offers different insights into both place and relation with artist and viewer. After 1960's artists by getting out of accustomed institutions like museum or gallery, prefer streets or public places as the places contemporary art is presented and execute artistic practices allow for participation of viewer. These artistic practices mingle with daily life, sometimes present a critical approach to public problems and sometimes aim to make the viewer think, surprise or raising awareness.

The issue of this article formed by works of artists who choose using the writing as the representative of language as the means of expression, in public areas. Through with these examples built over temporariness and permanence in the public space, discuss the viewer's meeting with art, interactions and the consequences.

Keywords: Language, Public Space, Art, Text

* Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, saygi_sevil@yahoo.com

Kamusal alan, modern toplum kuramlarında, toplumun ortak yararını belirlemeye ve gerçekleştirmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği ve geliştirildiği ortak toplumsal etkinlik alanına işaret etmek için kullanılan kavramdır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte düşünce ve bilim dünyasında önemli düşünürler tarafından ele alınan kamusal alan kavramı, tarihsel süreçle birlikte günümüz toplumlarına ışık tutarak önemli bir işlev üstlenmiştir.

Olgusal ve normatif iki anlam boyutunu içeren ve birbirini tamamlayan bu kavram, modern kamu hukukuyla tanımlanmış fiziksel mekan; kamusal alanın olgusal boyutu olarak tanımlanır. Resmi daireler, okullar, hastaneler, yollar, meydanlar, parklar gibi halkın ortak kullanımına açık her türlü kent mekanı kamusaldır. Günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte internet de bir kamusal alan olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Aslında bu anlamda kamusal alan kavramı diyalektik olarak özel alan kavramına dayanır, onunla sınırlıdır. Normatif boyutuyla bir ideali belirten kamusal alan, ortak, aleni, açık olan anlamına gelir ve içinde çoğulculuk niteliğini barındırır. Toplumsal yaşantı içinde fikirlerin, ifadelerin ve tecrübelerin üretildiği, açığa çıktığı, paylaşıldığı, tartışıldığı toplumsal alanları tanımlayan kamusal alan, bu süreçte ortaya çıkan kültür ve deneyim bütünü de işaret eder. (Bakçay, 2007:6) Kamusal alanlar, hangi kültürden, hangi dinden hatta hangi sosyal statüden olursa olsun her bireye sunulmuş açık alanlardır. (Gökgür, 2008:11)

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında birçok düşünür tarafından ele alınan kamusal alan kavramı, sanat alanında da sıklıkla kullanılmıştır. Sanat alanına dair ilk kamusal alan etkinlikleri, 20. yüzyılın başında Dadaistler'in "salon sergileri" ne tepki olarak gelişen Cabaret Voltaire'deki gösterileridir. 1960 yıllarda ise müze ve galerin kamusal alanı tam olarak temsil etmediği gerekçesiyle, sanatın "beyaz kutu" nun (*white box*) dışına taşınması gerektiğini savunan radikal sanatçılar ön plana çıkmışlardır. (Tan ve Boynik, 2007: 15)

Kamusal alan ve sanat ilişkisi bağlamında ele alınan bu araştırma, kendine ifade aracı olarak dilin temsili olan yazıyı kullanan sanatçıların kamusal alandaki uygulamalarına odaklanmaktadır. Bu uygulamalar, gündelik yaşam pratikleri içinde , sanat hayat birlikteliğinde toplumla buluşmaktadır.

Günlük yaşamın pratikleri içinde sıkça karşılaşılan ve kentte yaşayan insanlarla iletişim kurma noktasında önemli bir katkısı olan reklam panoları, kamusal alanı seçen sanatçı için toplumla düşüncesini paylaşma, buluşturma noktasında önem taşır.

Bu bağlamda halka açık alanlarda işlerini sergilemeye tercih eden Jenny Holzer, sanatçı olarak izleyici ile şehrin her yerinde buluşmanın ve izleyiciye mesajını iletmenin önemli olduğunu vurgular. Holzer, kamusal alanda izleyici ile buluşmanın yolu olarak dili seçen bir sanatçıdır. Eleştirmen Benjamin Buchloh'un göre, Jenny Holzer 70'lerden bu yana, dili sayfadan koparıp dünyaya yansıtır. (Bucloch, 2009:95)

“Holzer afişlere, bronz plakalara, granit levhalara ve elektronik tabelalara yazdığı mesajları kendi ağzından değil; hükümet, eğitim, reklamcılık, kamusal tavsiyeler ve kişisel itiraflar gibi anonim otorite söylemlerini taklit ederek sunmuştur.” (Clark, 2011:182)

Jenny Holzer'in 1997 de Manhattan duvarlarında sergilediği “Bilinen Gerçekler” adlı afiş dizisinde; yüzlerce sözü hiçbir imge sunmadan basitçe alfabetik olarak sıraladığı sözler direktif, slogan, basmakalıp ifadeler, azarlama ve talep etme gibi konuşma tarzındadır: Bir Olumlu Davranış Tüm Dünyayı Değiştirir; İnsanlar Adına Onların Yaşamlarını Yönetmeyin; Bir Hareketin Nedenlerini Gizlemek Kötüdür; Her Zaman Bir Seçme Özgürlüğüne Sahip Olduğunuzu

Jenny Holzer, tekrar yöntemiyle izleyiciyi birçok propaganda mesajında olduğu gibi içtenlik göstermeden kesin bir ifade sunan düşünce bombardımanına tutar. Bu slogan niteliği taşıyan sözleri, şehirdeki reklam panoları, ilan tahtaları ve trafik lambaları arasına yerleştiren sanatçı, rekabet halindeki artan mesajların sersemleştirici otoriter işaretler ormanı yarattığı şehir yaşamını yansıtır. (Clark, 2011:182)

Jenny Holzer'in dil üzerinden oluşturmaya çalıştığı yapıtları, dönemin dil ve göstergebilimsel söylemlerine de yakındır. Sanat eleştirmeni Hal Foster'a ve dilin gücünden etkilenen göstergebilimci Roland Barthes'a göre “dil” yaşamadır. Bir şey söylemek iletişim kurmak değildir; zaptetmektir. Dil çok basit bir biçimde kontrol etmek anlamına gelir. Hall Foster, Jenny Holzer'in sanat objeleri üreticisi olmaktan çok göstergelerin yöneticisi olduğunu ve onun yapıtlarının, sanatseverleri estetik

araştırmacısı olmaktan daha çok mesajların aktif okuyucularına dönüştürdüğünü söyler. Yapıt izleyici ile anlam kazanır. (Barrett, 2014:135)

Şiddet, baskı, savaş, güç, cinsellik, feminizm gibi konulara yapıtlarında sıklıkla rastlanan Holzer çalışmalarında; cesur, sert, kendinden emin bir psikolojik etki sunan büyük karakter harfler kullanarak metnin anlamı daha da güçlendirerek izleyiciyi yönlendirir, onları şaşkına çevirir, heyecanlandırır.

Cadde ve sokaklardaki billboardlarda, alışveriş merkezlerinde yapıtlarını sergileyen çağdaş sanatın önemli isimlerinden Barbara Kruger'in kırmızı beyaz ve siyah harflerle insanları buluşturduğu metinleri ise eleştirel metinler olabildiği gibi alışveriş merkezinde alışveriş yapan insanları teşvik edici olarak tüketim toplumundan haberler veren kocaman reklam afişi niteliği taşımaktadır. Kruger'in "Alışveriş Yapıyorum Öyleyse Varım" ya da Göründüğümüz Gibi Değiliz" gibi afiş niteliği taşıyan yazılarının dikkat çektiği şey, tüketim ve eğlence duygusunu sürekli körükleyen medyanın iki yüzünlüğüdür. Kruger'in sanatsal düzlemde düşünülmesini istediğiyse, sanatın en eski ama tartışılmakta olan 'özgünlük' 'temsil', 'doğalcı betimleme', 'ileti' ya da modern ekonomiden sonra belirginleşen 'sanat yapıtının değişim değeri' gibi konulardır. (Yılmaz, 2006:319) Sanatçının izleyici ile doğrudan iletişim sağlayan kısa ve açıklayıcı biçimde ifade ettiği bu metinlerinde, toplum, ekonomi, siyaset, cinsiyet ve kültür bir eleştiri içinde sentezlenmektedir.

Barbara Kruger ve Jenny Holzer gibi dili sıklıkla eserlerinde kullanan Ayşe Erkmen'in, Taksim Meydanı'nda bulunan video reklam panosunda gerçekleştirdiği "Konuşmalar" isimli çalışması da, şehrin merkezinde reklam panolarında izleyici ile, buluşan kamusal alan örneklerinden biridir. Sanatçı 1997 yılında İstanbul'da Taksim Meydanı'nda reklam için kullanılan video panosunda, annelerin kurduğu bir grubun, son askeri diktanın Türkiye'de işlediği suçlara dikkat çekmek için kayıp oğullarının adlarını burada gösterdiklerine tanık olan sanatçı, "miş" dizisini bir kez daha göstermek için bu video panosunu kullanır. Burada geçmiş zamanın dil yapısına incelikli bir imgesel cevap veren siyasi bir bağlam görmek mümkündür. Bu pano hem sanatçının , hem de kayıp annelerinin düşüncelerine aracı olmuştur. (Meschede, 2008:42)

Resim 1. Ayşe Erkmen, “Konuşmalar”, 1997
Panel video, Taksim Meydanı, İstanbul

Kamusal alanda reklam tabelalarıyla sokaktaki insanı şaşırtan ve tepkisine yol açan örneklerden biri de Canan Şenol’un 2000 yılında hamilelik döneminde İstanbul’da Kadıköy Caferağa Mahallesi’nde düzenlenen “Tabela Sergileri” kapsamında gerçekleştirdiği “Nihayet İçimdesin” isimli çalışmasıdır. Canan Şenol’un eşinin işlettiği internet kafenin ön cephesinde sergilenen bu cümle, sokaktan geçen ve mahallede yaşayanlar tarafından tepki ile karşılanmıştır. İçeriğini bilmedikleri için insanlar tarafından rahatsız eden bir cinsel kışkırtıcılık olarak algılanan bu cümle, aslında sanatçının bir bebek beklediği için bu cümleyi kullandığı öğrenildiğinde ise daha farklı değerlendirilmektedir.

Kamusal alanla özel olanın karşılaşmasını olanak tanıyan Canan Şenol’a ait olan çalışmanın , sokaktaki insanın dikkatini çekmesi ve farkındalık yaratması, sanat olarak algılanmasından değil, sergilenen sözün müstehcen bulunmasındandır. Bu çalışma, mahalleli tarafından şikayet edildiği için sergilendiği ilçenin belediyesi tarafından çevreye zarar verdiği gerekçesiyle kaldırılmıştır. Pınar Yılmaz’ın da belirttiği gibi, yaşamın her alanında, cinsel olana sansür koyan iktidar, bu yapıtı kaldırmakla, özel olanı ne denli tehlikeli ve politik görebildiğini de gösterir. Bir başka açıdan Canan

Şenol'un "Nihayet İçimdesin" cümlesi, belki de çoğu kadının hamilelik döneminde çocuğuna söylediği bu cümlenin toplumsallaşmasının kısıtlanması da sanat aracılığı ile ortak paylaşım getirilmiş bir çeşit sansür olarak algılanabilir. (Yılmaz, 2010:129-130)

Resim 2. Canan Şenol, "Nihayet İçimdesin", 2000, İstanbul

Yine aynı işyerinin tabelasında, bu defa günlük yaşam içinde birçoğumuzun sıklıkla kullandığı, günlük hayata dair olan "Eve gelirken ekmek almayı unutma" cümlesinin sanat olarak sunulmasına sokaktaki insanın tepkisi daha farklı olmuştur. Vahit Tuna'ya ait olan, sanat olarak sunulan bu cümle çok net algılandığı için Canan Şenol'un kullandığı cümledeki gibi algılamalara neden olmaz. Ancak sokaktaki insanın bu cümleyi fark etmesi, yine bu tabelanın sanat projesi olması değildi. Bu sözün kim için ve ne amaçla söylendiği sokakta yaşayan ve oradan geçen insanlar için merak konusu olmuştu. Bu bir markanın reklamı mıydı yoksa bir ürünü mü temsil ediyordu gibi soruları sordurmuştu sokaktaki insana.

Kamusal alanda sergilenen ve sokaktaki insanın tepkisine neden olan bu iki çalışma da izleyicisi ile etkileşim noktasında farklı anlamlar kazanmaktadır. Sokaktaki insan birine tepki gösterir ve kaldırılması için çabalarırken, bir diğerine ise meraklı sorularla cevaplar aradılar.

Resim 3. Vahit Tuna, “Eve Gelirken Ekmeğ Almayı Unutma”, 2000, İstanbul

Kamusal alanda sözcükleri kullanarak izleyici ile buluşan bir başka sanatçı, 13. İstanbul Bienali’ndeki işleri ile tanıdığımız Nathan Coley’dir. 13. İstanbul Bienali’nde Galata Rum okulunda Voltaire’in en ünlü kitabı Candide’den alıntılanmış “Bahçemizi Ekip Biçmeliyiz/ We Must Cultivate Our Garden” duvar yazısı sahibi Coley’in sprej boya ile mekana uyguladığı çalışması, 2012 yılında Vancouver’da Carral Street’de Pennsylvania Hotel’in dış cephesinde ışıklı harflerle sergilenmiştir. Tek bir işin iki farklı mekanda sunulması, işin okunmasını da farklılaştırmaktadır. Galeride sunulan haliyle yapıt olarak değerlendirilen bu çalışma, dış mekanda sunulan hali ile sokaktaki insanda bir reklam panosu algısı yaratabilir.

Nazlı Pektaş’a göre, “Coley’nin işlerinde zaman ve mekan algısı geçmişten kopup gelen bir hikayenin satırları arasında gezinir”. (Pektaş, 2013:38) Sanatçının Voltaire’in Candide kitabından alıntılanmış ve bu kitabın son cümlesi bunu doğrular niteliktedir. Nazlı Pektaş, sanatçının okuduğu ve duyduğu cümleyi ışıklı bir metne dönüştürürken; büyük bir cömertlikle ve asla bilmişlik taslamadan yaşamın olağan akışına tutunduğunu söyler. (2013:38)

Galata Rum Okulu’nda sergilediği sprej boyama duvar yazısı ile Pennsylvania Hotel’in tepesinde uyguladığı ışıklı harflerle sunduğu aynı cümledeki bahçe metaforu izleyicinin farklı okumalarına neden olur.

Resim 4. Nathan Coley, “We Must Cultivate Our Garden” (Bahçemizi Ekip Biçmeliyiz), 2012, Işıklı metin, 10m.x20m

Gündelik hayata katılım pratiklerinin arayışı içinde olan; edebi, şiir ve felsefi metinlerden esinlenerek kamusal alanda geçici olarak bir enstelasyonlar gerçekleştiren Fransız sanatçı Pascal Dombis’de çalışmalarında, yazı arayıcılığıyla izleyicilerle iletişim kurmayı tercih eden bir sanatçıdır. Pascal Dombis’in bu enstelasyonları için seçtiği kamusal mekanlardan biri Palais Royal’dır. Palais Royal; iki yüzyıl boyunca, Paris politikasının ve sosyal entrikaların kalbi olan ve Fransa’da hatta Avrupa’da en çok ziyaret edilen ve en revaçta olan yerdi. Geçici olan bu enstelasyon, ziyaretçileri bir bütünü oluşturan on binlerce metnin üzerinden yürüyerek benzersiz duygusal bir gezintiye davet etmekte. Metinler, Voltaire, Rousseau, Beckford, Diderot, Dickens, Balzac, Flaubert, Baudelaire, Nerval, Céline, Aragon, Lautreamont, Cocteau, Colette ya da Breton gibi birçok farklı yazarın veya kimliği bilinmeyen Parisli kişilerin veya yerin ruhundan esinlenen tesadüfen geçen gezginlerin Kraliyet Sarayı hakkındaki yazılardan alıntılanmıştır. Sanatçı, algoritmik hesaplamalar kullanarak farklı boyutlarda topladığı bu metinleri çoğaltarak, sonsuzluk deneyimi ortaya çıkarır. İzleyiciler, eserin üzerinde tek bir metni okuyarak yürüyebilir ya da bir metinden diğerine geçebilir. Sanatçının Palais Royal de yürüyen insanlara subjektif sorgulamalar veya şaşırtıcı keşiflerle dolu bir okuma deneyimi yaşatan bu çalışması, mekanın geçmişine de dikkat çeken bir bakış sunar.

Resim 5. Pascal Dombis, Text(e)~Fil(e)s, 2010, Palais-Royal, Galerie de Valois, Paris

Videodan enstalasyona ve fotoğrafa kadar birçok değişik mediumu çalışmalarında kullanan ve projeleri çoğunlukla sürece, işbirliğine ve katılımcı pratiklere dayanan Esra Ersen'in kamusal alanda gerçekleştirdiği "Testimony" isimli projesi, sanatçının kamusal alanda gerçekleştirdiği projelerinden biridir. Sanatçı bu projede kendi söylemek istediklerini değil, Avusturya'nın Graz kentinde bulunan Karlau Hapishanesi'ndeki ağır tutukluların söylemek istediklerine aracılık etmiştir. Bu aracılık sözcüklerle olmuştur. Esra Ersen bu projesini Karlau Hapishanesinin merkezi, ancak yabancılaştırılmış konumlanışı ve hapishanenin kamusal alandan kopuk olması teması üzerinden oluşturmuştur. Bu proje kapsamında tutuklular, Ersen'in aracılığıyla dışarıdakilere söylemek istediklerini mektup ve notlar şeklinde iletirler. Bir ay süren bu çalışma sonunda, sanatçı kendisine iletilen mektupları, yazıları büyük pankartlar şeklinde kentlilerin göreceği şekilde hapishanenin dış duvarlarına asmıştır. Pelin Tan'ın ifadesiyle, Esra Ersen'in çalışmalarının merkezinde, kamusal alandaki özneleşme süreciyle birlikte toplumun demokratikleşme ve siyasi dönüşüm

çerçevesinde sorgulanması, ayrıca Avrupa kimliği ve ‘ötekileştirme’ klişelerini ters yüz edecek manevra ve taktiklerin üretilmesinde performatif kurgular yer almaktadır.

(Tan, 2007:151)

Ersen bu projesiyle tutukluların dili olmuş ve tutukluların düşünceleri, soruları, beklentileri, hayalleri sanat nesnesi olarak sokaktaki insanla buluşmuştur. Tutuklular dışarıdakilerle iletişim kurmuştur.

Kalıcılık ve geçicilik üzerinden kamusal alanda sunulan sanat, üretildiği yere özel olma haliyle, bağlamıyla izleyiciyi düşündürmeye ve mekanla ilişki kurdurmaya yönelir. Şu ana kadar verilen örnekler; şehrin her noktasında karşımıza çıkabilen geçici çalışmalardan oluşmaktadır.

Kalıcı olarak mekanda yapılan çalışmalara en iyi ve en çok tartışma yaratan, örneklerden biri Hans Haacke’nin Berlin’deki Reichstag binası için yaptığı ve bu mekanla birlikte anılan “Der Bevölkerung”(Halka) isimli yerleştirmesidir. Bu projenin gerçekleşmesi için parlamentonun iznine ihtiyaç duyulmuş ve Parlamentoda yer alan her temsilci kendi ideolojik konumuna göre sanatçının yanında ya da karşısında bir tavır sergilemiştir. 2000 yılında sanatçının projeyi uygulaması için izin çıkmıştır. Alman Parlamento binası olan Reichstag’ın kuzey avlusuna yerleştirilen 147 metre kare toprak zemin üzerine beyaz neon ışıklarla yazılmış olan “Halka” (Der Bevölkerung) yazısı, 1916’da binanın cephesine Kral Guillaume tarafından yazdırılmış “Alman Halkına” (Dem Deutschen Volke) sözünün karşıtı ve tamamlayıcısı olarak kullanılmıştır. Haacke’nin Parlamentonun 669 üyesinin kendi bölgelerinden getirecekleri toprakla projeye davet etmesi ve parlamento üyelerinin katılımı projeyi güçlendirmektedir. Hans Haacke’nin projesine göre, harflerin etrafı toprakla doldurulup yeşillendirilecek ve bu çalışma süreç içinde gelişip, değişebilecektir. Hans Haacke’nin bu projesi katılımıla daha da anlamlı hale gelmiştir.

Kamusal sanat projelerinin farklı izleyici ve başka türlü izleyicilik kavramlarını gerçekten zorunlu kıldığını ifade eden Simon Sheikh, izleyicilerin genellikle yapıtın yerleştirilmesinin sonrasında olduğu gibi, öncesinde de gerçekleşen farklı bir (kamusal) tartışmanın parçası olduğunu düşünür. Ona göre işin yapım aşaması da uzun bir siyasi planlama süresini içerir ve ne, nereye, kimin için yerleştirilebilir? sorularını da sordurur. (Sheikh,2007:23) Hans Haacke’nin “Der Bevölkerung” çalışması Sheikh’in bu düşüncesini destekler niteliktedir.

Resim 6. Hans Haacke, “Der Bevölkerung” (Halka), 2000,
Reichstag Parlamento Binası, Berlin

İzleyiciyi düşündürmeye ve mekanla ilişki kurdurmaya yönelten bir başka çalışma Hollanda’lı sanatçı Martijn Sandberg’in 2008 yılında “I Will Survive” (Hayatta Kalacağım) isimli çalışmasıdır. Bu çalışma, yapıldığı yere özel olma özelliğiyle dikkat çeken bir örnektir. Hollanda Hardenberg’de şehrin içinde kalmış eski mezarlığın bir kenarında 25 metre uzunlukta, 3 metre yükseklikte yerleştirilen çitler üzerinde ‘I Will Survive’ cümlesiyle sanatçı, gerçekte bir çiti andırsa da bunun mezarlığın etrafını saran çit olmadığını, sanat olarak tanımlanması gerektiğini belirtir. Loc Center adı verilen bina ile mezarlık sınırında beliren bu çalışma üzerindeki yazı sadece belirli açılardan net bir şekilde okunabilmektedir. Sanatçı izleyicinin bakış noktasına göre algılanabilen bu çalışmasıyla; bitişikteki mezarlığın dehşet verici olacağı düşüncesinin aksine, yaşam ve ölüm, eylem ve hareketsizlik arasındaki karşıtlığı belirtir. Burada yaşam ve ölüm arasında birlikte sunulan karşıtlık, izleyenin algısını değiştirmektedir.

Resim 7. Martijn Sanderg, “I Will Survive”(Hayatta Kalacağım), 2008, Hardenberg, Hollanda

SONUÇ

Bu metinde ele alınan sanatçılar ve bu sanatçıların kamusal alanda geçici ve kalıcı olarak yaptıkları çalışmalarının ortak noktası; sanatsal ifade aracı olarak yazı dilinin, sözcüklerin seçilmiş olmalarıdır. Dilin göstergesi olan sözcükler, kamusal alanda sanatçıların ifade etmek istedikleri bağlam noktasında, fiziksel etkisi yanında, yarattığı toplumsal etki açısından da önem taşımaktadır. Farkındalık yaratmayı amaçlayan bu örnekler, aynı zamanda sanatçıların her birinin ortaya koyduğu farklı sanatsal tavırla eleştirel bakış da sunar.

Kimi zaman sokakta duvar yazısı, kimi zaman da reklam panosu olarak, trafik ışıkları arasında sıkışmış halde, bir binanın dış cephesinde ya da yaya olarak yürüyüş alanımızda karşımıza çıkan, hikayelerden sızan bir cümle, gündelik yaşamımıza ait olan bir cümle, özel olanın paylaşılması; sanat yapıtına dahil olan ve sanatı gerçek yaşamla bütünleştiren bu sözcükler, yeni anlamlarla birlikte sosyal ve kültürel kodlar yüklenmektedir. Gündelik yaşam pratikleri içerisinde kamusal alanda günün her saatinde her yaşta insanla buluşma noktasında önem taşıyan bu sanatsal üretimler, sanat hayat birliğinin göstergesini oluşturur.

Kamusal alan için oluşturulan geçici ve kalıcı sanatsal pratikleri, galeri mekanında sergilenen sanattan ayıran özelliklerden biri de erişilebilir olmasıdır. Toplumun her kesiminden izleyicinin katılımına açık olmasıyla ulaşılabilirliği kuvvetlendiren bu çalışmalar, bir anlamda izleyicinin katılımcılığını da zorunlu kılmaktadır. Katılımcı olarak izleyici bazen sanat eserini ve sanatçıyı eleştirebildiği gibi, bazen bu projeye dahil olarak katkıda üretebilmektedir.

KAYNAKÇA

Bakçay, E. (2007). “İstanbul’da 1960 Sonrası Gerçekleştirilen Uygulamalar Özelinde Plastik Sanatların Kent Mekanıyla İlişkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Barrett, T. (2014). Sanatı Eleştirmek Günceli Anlamak. (Çev. Gökçe Metin). İstanbul: Hayalperet Yayınevi.

Buchloh, B. (2009) “Jeny Holzer/İlgilere Duyurulur”. (Çev. Uran Apak) , İstanbul: Sanat Dünyamız Dergisi 110, 95-101

Clark, T. (2011). 20.Yüzyılda Sanat ve Propanga Kitle Kültürü Çağında Politik İmge. (Çev. Esin Hoşucusu) . İstanbul: Ayrıntı Yayınları .

Gökgür, P.(2008). Kentsel Mekanda Kamusal Alanın Yeri. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Friedrich, M. (2008). Ayşe Erkmen >uçucu/=şimdi=(.Türkçe Çeviri:Ogün Duman, İngilizce çeviri: Nazım Dikbaş, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Pektaş, N. (2013). “Burada Mucize Olabilir-Nathan Coley ile Röportaj”, İstanbul: ArtUnlimited, İki Aylık Kültür Gazetesi, Aralık, 36-39

Sheikh S. (2007). “Kamusal Alanın Yerine Ne mi? Ya da, Parçalardan Oluşan Dünya”, çev. İlkay Baliç ve Emre Ayvaz, Pelin Tan ve Sezgin Boynik (drl.).Olasılıklar, Duruşlar ve Müzakere:Güncel Sanatta Kamusal Alan Tartışmaları (ss.23-29). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tan, P., Boynik, S.(2007). “Derleyenin Notu”. Pelin Tan, Sezgin Boynik (drl.). Olasılıklar, Duruşlar ve Müzakere: Güncel Sanatta Kamusal Alan Tartışmaları (ss.15-17) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tan, P. (2007) “Esra Ersen”. Pelin Tan ve Sezgin Boynik (drl.). Olasılıklar, Duruşlar ve Müzakere:Güncel Sanatta Kamusal Alan Tartışmaları (ss.150-151). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yılmaz, M. (2006). Modernizmden Postmodernizme Sanat, Ankara: Ütopya Yayınevi.

Yılmaz , P.Ü. (2010) . Canan Şenol'un Yapıtlarında Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Okuması. Yedi, DEÜ GSF Dergisi, 4,129-130

<http://dombis.com/works/textefiles/> (Erişim Tarihi:14.03.2016)

<http://msandberg.nl/works.php?kunstwerkid=213&lang=no> (Erişim tarihi:14.03.2016)

<http://www.studionathancoley.com/works/we-must-cultivate-our-garden-vancouver/images> (Erişim tarihi:14.03.2016)

http://temkinlimesafe.blogspot.com.tr/2007_02_01_archive.html (Erişim tarihi:12.03.2016)